

Baznīca un valsts ir šķirtas, bet tās vieno rūpes par cilvēku

Priesteris JURIS ZARĀNS (attēlā), kurš vairākus gadus paralēli studijām Itālijā kalpojis Ludzas Romas katoļu draudzē, šovasar ir ieguvis kanonisko tiesību doktora grādu.

Romā, Pontifikālajā Laterāna universitātē, viņš ļoti sekmīgi, saņemdamas augstāko novērtējumu *Summa cum laude*, aizstāvēja disertāciju Baznīcas kanoniskajās tiesībās*. Darba temats veltīts romiešu un viduslaiku Eiropas tiesību vēsturiskajai attīstībai un to integrācijai mūsdienu Latvijas juridiskajā kultūrā, jo īpaši reliģiskās brīvības un valsts laicīguma jomā. («Novadnieks» par to ziņojām 22. jūlija numurā.)

Aicinājam jauno doktoru pr. Zarānu pastāstīt par savām studijām, par zinātniskā darba tēmas aktualitāti Latvijā un par nākotnes plāniem.

Uz Romu — ar bīskapa svētību

Ar Rēzeknes — Aglonas diecēzes bīskapa Jāņa Buļa norīkojumu pr. Zarāns trīs gadus mācījās Venēcijā, Sv. Pija X Kanonisko tiesību institūtā, ieguva licenciāta grādu un studijas turpināja Romā, Laterāna Pontifikālās universitātes doktorantūrā. Itālieši pr. Zarāns nedaudz saprata, bet valodu nācās apgūt uz vietas komunikējoties.

Venēcijā tika studētas kanoniskās tiesības, bet arī ekonomika — baznīcas īpašumu administrēšana, bilances sastādīšana u.tml. Itālijā ir daudz laicīgo un Baznīcas augstskolu, un katra izvēlas kādu bāzes studiju programmu, ar ko tā ir īpaša. Izvēloties Sv. Pija X Kanonisko tiesību institūtu, Juris Zarāns jau zināja, ka studijas balstīsies uz īpašuma tiesību apguvi, būs kursi, saistīti ar ekonomiku, biznesu. Diezgan labi studiju programmā bija integrēta Baznīcas sociālā mācība.

Iestājies Laterāna Pontifikālās universitātes doktorantūrā Romā, pr. Zarāns varēja izvēlēties četrus studiju kursus, kas bija jāapgūst pirms doktora darba rakstīšanas. Tika izvēlēti kursi, kur vairāk tiek runāts par valsts un Baznīcas attiecībām. Viens no tiem — Baznīcas diplomātija, kura laikā tika studēta Baznīcas diplomātijas vēsture, attīstība, 1961. gada Vīnes konvencija, uz kuru balstās valsts un Baznīcas attiecības.

Interesants bijis Konkordāta** tiesību kurss. — Mēs bijām studenti no dažādām valstīm, gatavojām katrs savas valsts Konkordāta prezentāciju, — atceras pr. Zarāns. — Katrā pasaules valstī ir savs Konkordāts, un tie ir diezgan atšķirīgi. Konkordāta līnija gan ir viena, jo Baznīca burtiski pastāv uz jautko matēriju tā teikt, pārklājas baznīca un valsts; izglītība, sociālā aprūpe, laulības... Atšķirības nosaka arī atšķirīgā kultūrvide, ir katoliskas valstis, ir daudzkonfesionālas, ir Dienvidamerikas valstis, kur tauta ir katolīcīga, bet valdībai Konkordāts bijis kā politiska spēle.

Arī Spānijā, piemēram, ir Franko laikā pieņemts Konkordāts, ar ko Franko domāja demonstrēt, ka viņa režīms nav nemaz tik slikts. Latvijas Konkordāts ir līdzīgs daudziem pagājušā gadsimta 90-tajos gados tapušajiem jeb Voītilas laika Konkordātiem. Tas ir līdzīgs ar Igaunijas, Slovākijas, arī Izraēlas Konkordātu. Romā pr. Zarāns izvēlējās studēt arī Eiropas cilvēktiesību pamatus, un tas bijis interesants kurss. Patīcis studēt arī kursu par Romas kūrju, kura laikā uzzināts, kā tiek organizēta pāvesta administrācija, kādas ir kongregācijas, kāda to kompetence.

Šo četrus papildus kursu studijas pr. Zarānam ļāva labāk iepazīt arī augstskolas akadēmisko vidi, kas nodereja, izvēloties doktora darba tēmu un vadītāju. Profesoru Gian Luigi Falchi par darba vadītāju pr. Zarāns izvēlējās kā vislabāko no pasniedzējiem, ko ieteica citi studenti. Lūk, kā Juris Zarāns stāsta par darbu profesora Falchi vadībā: — Viņš lika izlasīt daudz, daudz dažādu traktātu, trīs reizes nāca runāt ar viņu, bija jādiskutēja, jo laikam viņš gribēja pārbaudīt, pārliecināties, vai es tiešām gribu strādāt. Citi pasniedzēji uzreiz apstiprina darba tēmu, un tad studentam pašam jākuļas. Bet, apņēmis vadīt manu darbu, viņš mudināja rakstīt: — *Saņemies, pabeigsim jau šogad!* Profesors daudz palīdzēja, lai es tik ātrā laikā pabeigt savu disertāciju. Viņš bija ļoti prasīgs, viņam nepatika, ka nestrādāju vai nezinu, kad sāksu rakstīt...

Doktora disertācija — par valsts un Baznīcas attiecībām

Disertācija sastāv no piecām nodaļām. Pirmajā autors kavējas pie reliģiskās brīvības un fundamentālajām tiesībām romiešu, viduslaiku un anglosakšu juridiskajās tradīcijās, aplūko tiesību nodalīšanu no pārējām morālajām zinātnēm, pirmkārt, no reliģijas.

Otrajā disertācijas nodaļā priesteris Juris

Zarāns aplūko dažādus valsts laicīguma jēdzienus, sākot no Milānas edikta (313. g.) līdz Vatikāna II koncila deklarācijai *Dignitatis humanae*.

Trešajā nodaļā ir veikta valsts laicīguma attīstības izpēte pašreizējos Francijas un Itālijas nolikumos, īpašu uzmanību pievēršot attiecībām starp valsti un reliģiskajiem kultiem. Tiek salīdzinātas divas dažādas juridiskās pieredzes attiecībā uz reliģiskā faktora nozīmi valsts iekārtā.

Ceturajā disertācijas nodaļā ir veltīta Latvijas Republikas Satversmei un spēkā esošajām fundamentālajām tiesībām. Tiek izpētīti Satversmes panti par personas brīvību, brīvību veidot apvienības, vārda brīvību, veselības aizsardzību.

Pēdējā, piektā nodaļā ir veltīta laicīguma un reliģiskās brīvības jēdzieniem Latvijas juridiskajā kultūrā. Disertācijas autors vadās pēc Latvijas valsts un Baznīcas savstarpējās neatkarības un autonomijas to respektīvajās kompetences sfērās. Juris Zarāns uzsver, ka Latvijas valsts nav neitrāla vai agresīvi noskaņota pret reliģiju, nav ateistiska. Latvijas valsts ar likumiem, ar pozitīvo attieksmi (pr. Zarāns: — Diezgan labs ir Reliģisko organizāciju likums, jo parāda ticības brīvības pamatu, un Konkordāts, līgumi) liecina, ka valsts interesējas par reliģisko faktoru, to augstu vērtē un respektē. Reliģija Latvijā ir sabiedriski nozīmīga, tā nav individuāla joma (pr. Zarāns: — Ja valsts limeni noteikts, ka tā ir tikai individuāla — tiek veidota tikai ētiska valsts).

Reliģiskā brīvība — visu cilvēktiesību pamats

Strādājot pie disertācijas, pr. Juris Zarāns ir secinājis, ka Romas imperatora Konstantīna Lielā (306. – 337.) laikā nostiprinātā reliģiskā brīvība ir pamatā visām nākošajām brīvībām un cilvēka tiesībām, kādas turpmākajos laikos cilvēkiem radušās. Tā ir arī mūsdienu Baznīcas nostāja.

Ar dziļu interesi pr. Zarāns ir pētījis Milānas ediktu (313. g.), kas, piešķirdams reliģijas brīvību ne tikai kristiešiem, bet jebkuram citam, ir visu brīvību sākums.

— Pēc tā valstij vairs nav nekādas ietekmes, saskaņā ar šo ediktu cilvēka tiesības iegūst savu autonomiju, individualitāti un sirdsapziņas brīvību, — stāsta pr. Zarāns. — Mums jāsaprot: tānī laikā valsts nebija ateistiska... Sākumā Romas impērijā reliģiskais faktors bija valsts uzspiests, bija daudzdievība, elkdievība, dažādas reliģijas, bet tām visām bija jābūt valsts kontrolētām, un imperators bija galvenais dievs. Ienākot kristietībai, ienāk ārkārtīgi lielas pārmaiņas, jo kristietība sāk runāt par dvēseles nemirstību, par mīlestības nemirstību. Tānī laikā spēcīgs bija sabiedrības dalījums dažādos slāņos, un, ja cilvēks bija dzimis kā vergs, viņam bija par tādu jāpaliek, viņš nevarēja mainīties, nevarēja tikt atzīts kā brīvs cilvēks. Ar kristietību ienāk šī brīvība: pat ja tu mani nogalinā, arī fiziski (tādēļ ir tās daudzās nežēlīgās kristiešu vajāšanas), bet tu manu dvēseli nevari paņemt, jo mana personība, mans es iet pāri laika dimensijai, tāpat iet pāri arī valsts struktūrai. Lai cik tā valsts gribētu mani ierobežot, tomēr es eju pāri, es esmu pirms valsts. Ar kristietību brīvība iegūst pilnīgi jaunu nozīmi. Tās ir *apriori* tiesības — ticības brīvība. Ar Milānas ediktu mēs redzam, kā Valsts atkāpjas un atzīst, ka individuāli ir kāda neaizskarama sfēra, kas ir cilvēka attiecības ar viņa Dievu, un tā nav pakļaujama likuma regulējumam, bet atstājama katra pilsoņa personīgajai izvēlei. Tā dzimst apgalvojums, ka reliģiskā brīvība ir modernā cilvēka visu pārējo personīgo brīvību sākums. Un vēlāk — vārda brīvība, un visas citas 7 mūsdienās uzskaitītās tiesības: tiesības dibināt ģimeni, tiesības uz izglītību, uz īpašumu...

Citāts no disertācijas: «No valsts laicīguma juridiskajiem terminiem Milānas ediktā dzimst

Foto no www.katedrale.lv

pirmais vispār modernā cilvēka brīvības pamats. Šī brīvība, ejot cauri gadsimtiem, pārvarot dažādas grūtības, progresīvā veidā attīstījusies, arvien labāk tiek analītiski izteikta mūsdienu Cilvēktiesību deklarācijā.»

Pēc pr. Zarāna atzinuma, bieži vien sabiedrībā aizmirst par Baznīcas lomu cilvēktiesību attīstībā. Cilvēki bieži vien saista Baznīcu ar klišēju par viduslaikiem kā tumsības, vispārējās apspiestības laikmetu.

— Pilnīgi absurds! — saka pr. Zarāns. — Šāds cilvēks neko nezina. Jo visas brīvības sākās vēl 4. gadsimtā, bet viduslaikos attīstījās cilvēka naturālo jeb dabisko tiesību definīcija (tolaik vēl nerunāja par cilvēktiesībām, tagad šis jēdziens ir ikdienišķs). Šīm tiesībām pāri nevar stāvēt valdnieks. Valdnieks pats ir pakļauts dabiskajām tiesībām, viņš nevar izdot likumus, kurus pats neievēro. Mēs redzam šo pašu problēmu arī šodien ar mūsu deputātiem, kuri izdod likumus, kas uz viņiem neattiecas. Viduslaikos Baznīcas tēvi ļoti cīnījās par to, lai valdnieki nevar izdot tādas likumus un pēc tam domāt — tas mani neskar. Jo Dievs ir pāri tev, Viņš devis tev šo likumdevēja varu, bet tu esi pakļauts Viņam... Un tad ir to dabisko tiesību likumi, ko vispār nedrīkst aizskart.

Pr. Zarāns min ASV piemēru: — Šī valsts veidojās no tā, ka Eiropā cilvēki tika vajāti (bieži vien reliģiskās pārliecības dēļ) un viņi devās uz Ameriku. Un kad viņi veidoja jauno valsti, tad viņi slēdza līgumu ar Dievu, viņi ņēma paraugu no Vecās Derības, sakot: mēs būsim paklausīgi Dievam, un pirmais princips būs ticības brīvība, ka nevienam nedrīkstēs vajāt... Viņi saprot, ka visas problēmas sākas no ticības brīvības ierobežošanas.

Amerikā pāvesta Benedikta XVI vizītes laikā kāds komentētājs paudis šādu domu: — Viena reliģija — tā ir apspiešana, divas — karš, bet, ja ir tūkstoš reliģiju — tad ir reliģijas brīvība, kad katram ļauts izdzīvot savu reliģisko pieredzi tā, kā viņš to grib. Pr. Zarāns uzskata, ka zināmā mērā tas ir ļoti labs ceļš uz reliģijas brīvību, jo: — Tad mēs iemācāmies respektēt otru, iemācāmies sadzīvot un pareizi izprast šo reliģijas brīvību. Latvija ir daudzkonfesionāla valsts, un zināmā mērā mēs protam sadzīvot ar citiem, savstarpēji cienot viens otru.

Ko nozīmē definīcija Valsts šķirta no Baznīcas?

Disertācija virzīta uz galveno jautājumu — valsts un Baznīcas attiecībām.

Ļoti bieži dzirdam definīciju *Valsts šķirta no baznīcas* vai otrādi *Baznīca šķirta no valsts*. Ko tas nozīmē?

— To arī nozīmē — valsts šķirta no Baznīcas, — saka pr. Zarāns. — Baznīca arī uzstāj, ka valstij jābūt šķirtai no Baznīcas. Palasisim Vatikāna II konsila deklarāciju *Gaudium et Spes*. Tās 76.-79. pants nepārtraukti runā par to, ka Baznīca ir autonoma un ka valsts ir autonoma, un katrai sava kompetence. Bet... mēs satiekamies vienā punktā: cilvēks, par kura materiālo labklājību rūpējas valsts un par kura garīgo labklājību rūpējas Baznīca kā institūcija. Tādēļ mēs esam spiesti veidot šo savstarpējo sadarbību, šo dialogu: Baznīca — ievērojot valsts neatkarību savos jautājumos

un savā matērijā un valsts — ievērojot arī Baznīcas jeb reliģiskā faktora neaizskaramību. Tas arī ir pareizi. Tādēļ saka: Baznīca šķirta no valsts.

Ko Latvijā nozīmē šī definīcija (LR Satversmes 99. pantā — *Baznīca atdalīta no valsts*)? Esmu dzirdējis, ka gribot mainīt Satversmi, lai ko skaidrāk pateiktu. Bet šī definīcija ir pietiekami laba, taču tā nav izskaidrota, — apgalvo pr. Zarāns.

Latvijas valsts un Baznīcas attiecības pr. Zarāns savā disertācijā centies izprast, lasot gan senos likumus, gan mūsu Latvijas likumus, gan jo īpaši Satversmes tiesas lēmumus par dažādiem cilvēktiesību jautājumiem (pr. Zarāns: — No tiem varam spriest par valsts juridiskās kultūras līmeni cilvēktiesību, pamattiesību jautājumos). Secināts, ka, piemēram, Darba likumā netiek aizstāvēts reliģiskais faktors, jo likums nerunā par cilvēka sirdsapziņas brīvību (— Vai strādniekam katolim ir garantēta brīva svētdiena? Strādājošos ticīgos cilvēkus likums neaizstāv, — secinājis pr. Zarāns.)

Tāpat arī medicīnas likumos priesteris nav atradis kristīgam ārstam garantētas tiesības atteikties no līdzdalības abortā. Tāpēc likumdevējiem būtu jāpārdomā — vai visos likumos tiek respektēts šis sirdsapziņas jautājums?

— Es redzu šobrīd pozitīvu valsts attieksmi, un savā disertācijā centos parādīt, — saka pr. Zarāns. — Sirdsapziņas brīvības jomā Latvijas valsts tomēr ievēro cilvēka tiesības. Varbūt ir šie tukšumi, pie kā var strādāt. Esam tomēr jauna valsts. Ko var mācīties? Mācīties nepieļaut kļūdas, kas pieļautas citās valstīs. Mums bija gan slikti, ka bijām apspiesti padomju laikos, bet mēs tikām galā tikai ar vienu problēmu — ateistisko valsts nostāju, tā gan bija kompartijas nostāja. Mums nevajadzēja iet cauri visām peripetijām, ko izgājušas daudzas Eiropas valstis — gan šis uzplaukums attiecībās starp valsti un Baznīcu, gan galīga atstumšana.

Pr. Zarāna secinājums: — Nošķirt Baznīcu no valsts nozīmē katram ievērot savu kompetenci, tās robežas. Un nejaucies otra kompetencē. Bet tas nenozīmē būt vienaldzīgam pret otru, tas nozīmē sadarboties. Mēs strādājam cilvēka interesēs. Valsts laicīguma un reliģijas brīvība ir vienas medaļas divas puses.

«...cilvēkiem esmu vajadzīgs kā priesteris»

Pr. Juris Zarāns ir dzimis 1978. gadā Preiļu rajona Rožupē. Mācījies Rožupes pamatskolā, Rudzātu vidusskolā.

Rīgas Garīgajā seminārā studējis no 1996. līdz 2002. gadam, ieguvis bakalaura grādu teoloģijā. 2002. gada 22. septembrī ordinēts.

Kā priesteris 2002. – 2004. gadā strādājis Krāslavā un Aglonā.

2004. – 2008. gadā studējis kanoniskās tiesības Itālijā.

2008. g. 23. jūnijā ieguvis kanonisko tiesību doktora grādu Laterāna Pontifikālās universitātes doktorantūrā Romā.

Paralēli studijām pr. Zarāns labprāt kalpoja Ludzas draudzē, jo: — Esmu priesteris un gribu darīt savu priesteru darbu. Patīk sajūst, ka cilvēkiem esmu vajadzīgs kā priesteris.

Vai kas mainās, iegūstot kanonisko tiesību doktora grādu?

— Spāņu jurists un kanonists Javier Hervada, atbildot uz jautājumu *Kāds ir kanonista pienākums mūsdienu sabiedrībā?* izmantoja senā filozofa Aristoteļa definīciju *Dot katram to, kas viņam pienākas*. Tas ir katra jurista, īpaši kanonista, pienākums Baznīcā. To es nākotnē darišu — centīšos dot katram to, kas viņam pēc tiesībām pienākas, nevis dot tāpēc, ka man tā patīk, — saka pr. Zarāns.

Jaunā doktora darbība nākotnē, viņa zināšanu pielietojums? Tas atkarīgs no Baznīcas vadības redzējuma.

Šobrīd pr. Zarānam ir atvaļinājums, viņš dzīvo ar sen nebijušu iekšēju miera sajūtu. Vēl kādu laiku pr. Zarāns kalpos Ludzas Romas katoļu baznīcā. Viņam ir labas oratora spējas, tālab Sv. Misēs viņa teiktie vārdi izskan ļoti iespaidīgi. Ir vērts dzirdēt.

Ē. Bondarenko

* Kanoniskās tiesības — *Corpus Iuris* tiesības, kas satur no Romiešu tiesībām aizgūtās normas. Šo tiesību sākotnējais mērķis bija kristīgā taisnīguma realizācija laicīgajās attiecībās.

** Konkordāts — līgums starp Vatikānu un valsti.